

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету «Одеська політехніка»,
доктору наук з державного
управління, професору
Саханенку С. Є.

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата наук з державного управління,
доцента **Панченко Ганни Олександрівни**
на дисертацію **Холод Марії Володимирівни**
«Формування та реалізація державної політики в сфері інклюзивної
освіти», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного
університету «Одеська політехніка»
на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування»
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Актуальність теми дисертації.

Дослідження державної політики у сфері інклюзивної освіти, представлене у дисертації, є надзвичайно актуальним. Ця актуальність зумовлена триваючими освітніми реформами в Україні, необхідністю гармонізувати національне законодавство з міжнародними стандартами та забезпечити рівний доступ до якісної освіти для осіб з особливими освітніми потребами (ООП). Євроінтеграційні прагнення України лише посилюють важливість цього дослідження, надаючи йому геополітичного значення.

Ключовими проблемами, що обґрунтовують актуальність роботи, є значний розрив між задекларованими цілями інклюзивної політики та її реальним впровадженням, недостатня готовність закладів освіти та педагогічних кадрів, а також системні виклики, пов'язані з нестабільним фінансуванням, дефіцитом кваліфікованих фахівців та слабкою міжвідомчою координацією.

Безпрецедентним викликом стала повномасштабна війна, яка кардинально змінила контекст, призвівши до масового внутрішнього переміщення осіб з ООП, руйнування інфраструктури, скорочення фінансування та погіршення психологічного стану учасників освітнього процесу. Війна не лише створила нові проблеми, але й поглибила існуючі системні слабкості, а також спричинила появу нової, ширшої категорії осіб з ООП. Це вимагає від державної політики значно ширшого та гнучкішого підходу та вдосконалення механізмів реалізації політики, зокрема посилення «інтегральної взаємодії» між усіма зацікавленими сторонами.

Нові наукові результати, їх обґрунтованість та достовірність.
Дисертаційне дослідження ґрунтується на чітко визначених вихідних засадах, серед яких логічно узгоджені між собою мета, завдання, об'єкт, предмет, методологічна основа, наукова новизна та практична значущість. Такий підхід

дозволив досягти цілісності дослідження та забезпечити глибоке осмислення проблематики. Для реалізації поставленої мети дисертантка застосувала широкий комплекс наукових методів, які забезпечили достовірність отриманих результатів та обґрунтованість висновків. Дослідження містить комплексний аналіз значного масиву емпіричних матеріалів, що включають звіти Міністерства освіти і науки України, Рахункової палати, Служби освітнього омбудсмена, Державної служби якості освіти, а також нормативно-правові акти та документи міжнародних організацій.

У роботі чітко окреслено та конкретизовано понятійно-категоріальний апарат. Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному.

Вперше, запропоновано комплексну типологію світових моделей реалізації державної політики у сфері інклюзивної освіти, яка враховує рівні інтеграції інклюзивних практик у суспільство, практики співпраці та підходи до управління та фінансування; розроблено концептуальну модель комплексного механізму реалізації державної політики у сфері інклюзивної освіти в Україні, що інтегрує нормативно-правові, організаційно-управлінські, фінансово-економічні, психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні механізми. Особливістю моделі є впровадження таких інструментів, як кодекс практик інклюзивної освіти, єдина цифрова картка здобувача освіти, типові протоколи міжвідомчої взаємодії, Національна програма сертифікації з інклюзивного лідерства та система моніторингу якісних показників.

Удосконалено визначення державної політики у сфері інклюзивної освіти як об'єкта публічного управління, уточнивши, що це комплексна діяльність, спрямована на системну трансформацію освітнього простору; категорійно-термінологічний апарат феномену інклюзії, чітко розмежувавши поняття «сегрегація», «інтеграція» та «інклюзія», а також «особа з ООП» та «особа з інвалідністю»; концепцію «інтегральної взаємодії» як ключового чинника ефективності реалізації політики, що передбачає динамічну систему відносин між усіма стейкхолдерами.

Набули подальшого розвитку обґрунтування трендів удосконалення реалізації державної політики в контексті євроінтеграції та викликів війни; аналіз стратегічних орієнтирів публічного управління з урахуванням положень Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання до 2029 року; періодизація розвитку інклюзивної освіти та суспільного сприйняття осіб з ООП в Україні, виокремлюючи етапи від радянської сегрегаційної моделі до сучасної інклюзії в умовах реформ та війни

Повнота опублікування отриманих результатів та наявність достатньої кількості наукових публікацій

Висновки та основні положення дисертаційного дослідження викладено у 13 наукових працях, серед яких 1 стаття у виданні, що індексується в базі даних Scopus, 1 стаття у зарубіжному періодичному науковому виданні, 5 статей у наукових фахових виданнях України та 6 тез у матеріалах науково-комунікативних заходів. Основні результати дисертації були апробовані на науково-практичних конференціях міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів, зокрема в Полтаві (2024 р.) , Одесі (2021, 2022, 2024 рр.)

та Кишиневі (2022 р.). У наукових працях здобувача повною мірою представлено зміст дисертаційного дослідження, відображено його концептуальні положення, новизну та наукову цінність.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Враховуючи численні позитивні сторони дисертаційного дослідження, необхідно звернути увагу на такі дискусійні моменти, що можуть стати напрямами для подальших наукових розвідок:

По-перше, авторка у розділах 2.1. та 3.3. слушно акцентує на теорії «бюрократії вуличного рівня» та значному впливі війни на психологічний стан педагогів. Перспективним напрямом дослідження міг би стати аналіз довгострокових наслідків професійного вигорання та травматизації педагогів для їхньої спроможності ефективно реалізовувати принципи «інтегральної взаємодії» та індивідуалізованого підходу в сфері інклюзивної освіти у повоєнний період.

По-друге, у розділі 3.3. дисертаційної роботи запропоновано комплексну та деталізовану модель механізму реалізації державної політики в сфері інклюзивної освіти, що включає такі інноваційні інструменти як «єдина цифрова картка здобувача освіти». Враховуючи поточні виклики, пов'язані з війною, кібербезпекою та обмеженими ресурсами, було б доцільно детальніше розглянути поетапну стратегію та потенційні ризики впровадження зазначеної амбітної цифрової системи.

По-третє, авторкою введено та обґрунтовано важливу концепцію «інтегральної взаємодії». Дискусійним залишається питання розробки конкретних кількісних та якісних індикаторів (KPIs) для вимірювання ефективності цієї взаємодії на практиці, що дозволило б органам публічного управління здійснювати обґрунтований моніторинг та оцінку реального стану співпраці між стейкхолдерами в сфері інклюзивної освіти.

По-четверте, у дослідженні глибоко проаналізовано світові моделі інклюзивної освіти, зокрема італійську модель, яка характеризується рішучим переходом до повної інклюзії. У контексті повоєнного відновлення України, де зберігаються елементи дуальної системи, було б цікаво дослідити, які саме елементи італійського досвіду є найбільш релевантними та реалістичними для адаптації в українських умовах.

Наведені дискусійні положення жодним чином не знижують наукової та прикладної цінності дисертації, а навпаки окреслюють перспективи для подальших досліджень і вдосконалення.

Загальний висновок.

Подана на рецензування дисертаційна робота «Формування та реалізація державної політики в сфері інклюзивної освіти» Холод Марії Володимирівни за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» відповідає вимогам цієї спеціальності, а також критеріям, визначеним пунктами 5–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами).

Холод Марія Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент:

Панченко Ганна Олександрівна

кандидат наук з державного управління, доцент

Національний університет «Одеська політехніка»

" " _____ 2025 р.